C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

SURSA: " H.33 "
Data: 23.II.1972, ora 2o,15
Casa:" RODICA "
Participă: Lt. BULIGA .

NOTA INFORMATIVĂ H-33

(Redată pe bandă de magnetofon)

Înregistrat și redat
Lt.
BULIGA.

I. Am ținut să văd astăzi pentru că eu survehit chestiuni interesante prin evoluția lor.

O. Vă ascult fără să întrerup iar dacă e posibil cît mai sistematizat.

I. HORVATH e în continuare deosebit de nervos și de agitat la școală, cît și în afara școlii, cu nevastă-sa cel puțin el nu se înțelege cu ea. Ea tot caută să-i intre sub piele și să-l liniștească. Aparent toate merg bine, dar se vede din zbuciumările lui periodice că lucrurile nu sînt aranjate în familie. Vineri în 18.II. seara am avut repetiție. Pe la 19,oo s-a scuzat că trebuie să cumpere ceva carne, că așteaptă un musafir. Ne-a rugat să-l așteptăm că revine în scurt timp. I-am promis că-l așteptăm. A plecat și peste o 1/2 oră s-a întors cu un ziarist foarte cunoscut în literatura maghiară de aici din Ard al. E Clujan BAYOR ANDOR. Mi-a făcut cunoștință cu el. Noi nu știam că vine și că cine e: Imediat am făcut legătura cu plecarea lui după carne, că acasă la ei se va pregăti ceva festiv și ne-am așezat la masă. Ne-a făcut cunoștință cu el. Simpatic, foarte spiritual și au început destăinuirile, revoltele astea sufletești ale lui HORVATH legate de activitatea culturală ce se desfășoară în Bistrița.

O. Cine era de față?

I. Toată echipa de teatru prezentă.

O. Atunci cine a lipsit?

I. As putea spune cîteva nume care erau mai în față:

Familia KANYZSAY, care lucrează la înrămat tablouri, fiică-sa, familia SZÖRENY la început. După aceea

./.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

163

KANTOR ELISABETA, subsemnatul, JAKAB MIHAI, elev la scoala sanitară, NAGY ENDRE, de la Policlinică, BORSOS IOAN, el tehnician la spital, coleg cu NAGY la farmacisti. Nu mai țin minte precis dacă a fost și CHERECHES ELISABETA, soția fotbalistului, profesor de fizică la L.2.

S-a povestit de HORVATH în termeni absolut istorici evolutia lucrurilor privind soarta " Invățătoarei ".

O. Redați cît mai fidel cuvintele lui.

I. Spunem " Stiați d-voastră ? Aceentuez pe d-voastră pentru că a doua zi au venit la școală și erau patru deja și HORVATH și soția lui cu el. Deci " stiați Dvs. că piesa lui BRODY SANDOR este o piesă iredentistă care repretinde Ardealul? BAYOR ANDOR, rămîne stupefiat, afirmînd: " Zău? cum eu nu știam de treaba aceasta. " Au mai fost și alții care nu știau de treaba asta, printre care și MARKI ZOLTAN cu care am stat de vorbă personal și care a început să rîdă în hohote cînd i-au spus că la Bistrița piesa a fost calificată drept iredentistă. Uitați de exemplu replicile despre care s-a spus că au un continut iredentist și în acest moment el, pentru că jucarea și la ultimile reprezentații rolul Kaplanului adică al preotului mai tînăr, el și învățătoarea prima lor întîlnire pe scenă. Așa sînt replicile. =ncerc să le redau. Cum le-au redat ei în fața lui BAYOR ANDOR. Kaplan către învățătoare: La Budapesta a-ți terminat? Stați pe poziții moral-religioase? Invățătoarea (PIRI) " nu pe pămînt". Kaplan: Bine, bine, dar pe ce pămînt? Invățătoarea: " Pe pămîntul ăsta negru frumos unguresc". Și că așa s-ar fi întîmplat că el așa ar fi regizat această piesă ca la replica învățătoarei: " Pe acest pămînt negru frumos unguresc, " ar fi bătut cu piciorul în podea făcînd semn, că acesta ar fi pămîntul acela frumos unguresc. Vă dați seama, spunea (ELISABETA) tatăl ei KANYZSAY, era (învățătorul) VARGA BELA, Kaplanul, lucrează la I.C.S. la planificare, nu prea e prieten cu HORVATH, băiat tînăr 22-23, e foarte bolnav de stomac, acuma nici nu mai joacă, HORVATH care juca rolul învățătorului... Deci așa spunea HORVATH că așa ceva nu s-a întîmplat niciodată. Eu n-am văzut să fi dat cu piciorul PIRI, dar se afirmă că ar fi dat cu piciorul în cadrul spectacolului din Bistrița.

Acest BAYOR ANDOR este redactor la ora actuală la Ziarul " Elore ".

O. Care a fost reactia lui la toate acestea?

I. A început să batjocurească așa prostie omenească.

./.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

170

O. Cum?

I. Că mai sînt prosti care mai interpretează anumite lucruri așa. De exemplu cunosc eu, zice, o istorie a bibliei, a nașterii lui HRISTOS că istoricii sovietici au născocit, au " demonstrat " că HRISTOS n-ar fi existat niciodată. Dar asta mai demult. Ca după aceea tot de la sovietici să citesc eu următoarea treabă. Că ar fi putut să fie o personalitate. Deci HRISTOS s-a născut a doua oară. Deci dacă s-a întîmplat această minune, o personalitate, o ființă, un individ, nu mai reținexact, cuvintele s-ar fi născut de două ori, după unii istorici, se pot întîmpla și asemenea minuni în Bistrița, ori în altă parte ca această piesă să fie în primul rînd iredentistă, în al doilea rînd să se interpreteze asemenea replici că, acțiunea s-ar petrece în zilele noastre. Tonu acesta ironic a continuat pe tot parcursul discuției.

HORVATH a aprobat întrutotul afirmațiile lui BAYOR și pe urmă a început să spună cum că să găsească nod în papură organele de aici au intervenit cînd au văzut că nu mai au cum interpreta anumite momente, fapte din viața echipei de teatru sub formă de intrigi amoroase. Și atunci " Vedeți d-le BAYOR care sînt condițiile în care sîntem puși să lucrăm aici în orașul acesta, ar fi multe de spus. Nu se pot epuiza aceste probleme în cîteva minute. Pot să vă spun de exemplu: că la un moment dat s-a ajuns că Tov. secretar ILOVAN să spună că este spre binele nostru ca să nu mai jucăm. Noi nu ne dăm seama de acest lucru că e spre binele nostru și a membrilor echipei de teatru? Și că vă dați seama de batjocura secolului cum miercumi se anunță venind acea tovarășe din Bucuresti cu ordin precis să înregistreze aspecte din activitatea culturală pe care o are echipa de teatru de la Bistrița. Ea să fie de două ori la Tov. secretar ILOVAN și în ultima seară membrii echipei de teatru bătrîni, tineri, toată lumea pregătită pentru înregistrare să vină și să fiu pus în situația să le spun fraților mergeți acasă. Tov. secretar și organele competente nu acceptă în prezent înregistrarea. Să se facă orice, dar asta nu.

Acest BAYOR ANDOR este, cel puțin în discutiile pe care le-a avut cu noi, a fost deosebit de ironic în continu la adresa stărilor de lucruri în general, la viața culturală de la noi.

O. Aș vrea să interpretați fiecăruia rolul, dintre cei prezenți acolo, dar cît mai exact. Am ajuns la stadiul filmării pentru T.V.

I. Toți membrii echipei de teatru în afara soției sale și a familiei KANYZSAY și a mea au plecat. Am rămas deci 6 persoane.

./.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

171

As fi plecat si eu.Am început să mă îmbrac dar am observat că familia KANYZSAY rămîne.M-am gîndit că ar mai fi posibil să rămîn. Bătrînul KANYZSAY spune:" Tu nu rămîi?" Am răspuns:" Da,hai că mai stau."

Am rămas în continuare,ceilalți fiind plecați si așa s-au dezlănțuit anumite probleme.

Rolul principal în toată această discuție îl juca el,HORVATH.

O. Vă rog să-i redați partitura.

I. A început să povestească în mare întîmplările prin care a trecut în ultima perioadă." Stiti Dvs.că în 2o dec. am scăpat de ultima interogare?Privind activitatea acestei echipe de teatru?Stiți Dvs.că toată întîmplarea a survenit din spectacolul pe care l-am predat într-o localitate,unde de la eliberare, rețineți cuvîntul,nici o echipă de teatru în limba maghiară nu a vizitat-o?De douăzeci si ceva de ani am fost prima echipă de teatru care am vizitat-o.Era vorba de Fîntînița.A descris călători cum ne-au așteptat.A descris că în " ultima zi imaginați-vă un sat unde dacă plouă e imposibil să pătrunzi si totusi noi în dimineața plecării am dat telefon să vedem dacă să mergem sau nu. A început să plouă.Ce să facem.Vă implorăm,spuneau cei de acolo, să veniți pentru că totul e pregătit.Toată lumea stie de spectacol,vă așteptăm cu drag.Imaginați-vă în continuare în gara vecină,Micești de Cîmpie ne dăm jos,8 căruțe cu care ne așteaptă. Ne îmbarcăm si pe jos,în căruțe bătuți de vînt,de ploaie facem 6 km.pînă ajungem în sat.De ce pe jos deoarece cai nu mai rezistau să ne tragă în căruțe.Ajungem acolo.Tov.BERBECAR,un împuțit ordinar,un bătrîn învățător de acoloceare are toate neamurile în datul respectiv si s-a specializat în a face zîzanie între(oameni) români si maghiari,director al căminului cultural printre altele ne așteaptă cu căminul cultural închis.Nu disperam,morți de frig,de ploaie,așteptam să mergem la BERBECAR pînă acasă să aducă cheile casei de cultură.Le aduce si face într-o încăpere foc,se stinge însă lumina.Lumina care însă nu se reaprinde decît după ora 12 noaptea.

Intervine BAYOR ANDOR.De unde aveau statie?Se putea să fie stinsă lumina de ei?La aceasta el răspunde că mai mult ca sigur că da.Deci a fost ceva intentionat făcut.Nu contează,la lumina de lampă si a două lanterne pentru suflor am jucat piesa.

A fost una din cele mai bune reprezentații ale "Învățătoarei".Un succes formidabil,după care ne-au așteptat în-

./.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

tradevăr o masă împărătească.Exact acestea sînt cuvintele rostite. Am rămas în sala căminului cultural,au mîncat si copii.De ce s-au legat?S-au legat de faptul că am îndrăznit să culcăm copii la popa din sat.In paranteză fie spus,continuă el,rar are omul ocazia să întîlnească un om așa de cult și pus la punct în literatură și artă în general ca acest popă din sat.Dacă vă dați D.s.seama decomorile pe care le are în casă,tablourile sau biblioteca pe care o are.Cred că ați fi de părerea mea că întradevăr e un om deosebit.N-am fost la el,a fost el în mijlocul nostru împreună cu cadrele didactice din sat,români,maghiari.Spectacolul s-a desfășurat într-o notă de perfectă democratie datorită faptului că înainte de a începe spectacolul,știind că există și români în sală am prezentat întreaga desfășurare a actiunii în limba română.Așa a și fost.Succes deosebit,fetițele au stat pînă la 12 și ceva.Fetele care erau cu noi au mîncat cu noi la masă și pe urmă au plecat cu popa la culcare care stă vizavi de casa de cultură.Cărutașii n-au acceptat să ne ducă noaptea la trenul de 2,3o.

O. Acestea sînt adevărate.

I. Absolut adevărate.De ce?Pentru că nu era lumină, ploase toată după ameaza,seara a ploat,ca dimineața să înceapă să ningă.Atunci a nins prima dată.La ora 11,3o nici unul din cărutași nu a acceptat drumul pe coclaurile și dealurile de acolo.

O. Dacă pînă acuma din cei prezenți a intervenit cineva,vă rog să menționați aceasta.

I. N-a intervenit nimeni.Au ascultat relatarea.După aceea a povestit că am stat și dimineața.Că am organizat ad-hoc un recital de poezii [illegible] ALODAR.Impreună cu toți românii-maghiari.Toți erau întradevăr acolo.Am cîntat deci nu ne-am culcat. Nu s-a băut,am stat așa.Dimineața am recitat poezii.Au fost cadrele din sat.Toate cadrele de acolo că nu sînt multe 7-8 care au fost în afară de BERBECARU care pe la ora 2 a plecat.

O. Cîți învățători au fost după spectacol?

I. După spectacol au fost 1o-12 români iar în timpul spectacolului au fost vreo 7o % maghiari.In total(au fost)la aceast după spectacol au fost vreo 7o de persoane.Noi din B-ta cîțiva părinți,plus cadrele didactice maghiare și cadre didactice române. Acolo am cîntat și eu romanțe în limba română.Au cîntat ei cu noi. au cîntat cîntece ungurești.

O. S-au cîntat cîntece care ar putea fi considerate interzise?

I. Nu s-au cîntat așa ceva.Sînt niște ceardașuri toate legate de probleme sufletești.Eu am fost aproape tot timpul acolo.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

173

O. Continuați discuția la care ne-am referit.

I. Deci a povestit deplasarea la Fîntînița de unde a izbucnit furtuna care a zguduit din temelii această echipă de teatru.A venit o sesizare de acolo.Eu am fost chemat spune el.Am prezentat starea de lucruri exact cum a fost.Am asteptat deznodămîntul.După aceea am mai făcut cîteva deplasări.Nu s-a spus nimic însă lucrurile s-au intensificat în sensul că au fost chemați doi profesori sau învățători de acolo la securitate și interogați,la Tov.ILOVAN si interogați etc.Si învățătoarea noastră a murit la Fîntînița.Spectacolele de după aceea au fost așa de ochii lumii,ca după aceea eu să fiu tot timpul hărțuit de anumite organe.

O. A precizat care?

I. Nu, a spus doar că de anumite organe.Astfel că la 1 dec.să fie ultima desfășurare în apropiere de Reghin si după aceea să mi se spună categoric că această piesă nu o veți mai putea juca pentru că nu avem nimic împotriva conținutului piesei ci avem împotriva interpretării pe care i-ați dat-o D-s.Revoltat a afirmat: " Precizez că nimeni în afară de PORTIK,dar altul nimeni n-a fost la spectacol,dar la absolut nici un spectacol dat de echipa aceasta de teatru.

Deci nicăiri nu numai la Bistrița în nici o parte.Am fost elogiați în ziarul " Ecoul " de către ANDRASANY care a fost la un spec tacol care poate a reusit cel mai puțin,cel din Beclean. După aceea s-a scris în ziarul " Előre"dedespre noi.Am avut planuri îndrăznețe,planificam că o să famem un turneu în săcuime(pe pămîntul secuiesc)adică partea Ardealului,Miercurea Ciuc,Sf.Gheorghe, Covasna,etc.Planificam eventual un turneu la casa de cultură " Petöfi " din Bucuresti.Toate au murit.

La toate acestea au intervenit categoric BAYOR spunînd că " nu se poate,eu vă garantez că această piesă o veți mai juca. Eu am să vin la proxima reprezentație pe care o veți avea numai să mă invitați.Este imposibil ca cineva să facă această crimă să scoată această piesă clasică a repertoriului teatrului maghiar din uz".A fost o discutie pe de o parte HORVATH plin de revoltă,pe de altă parte BAYOR prin răspunsuri pline de venin si ironie,în doi peri.In sensul ca:" Te poți astepta la așa ceva ce te miri?Mai există prosti în lumea asta.Pînă la 21 si ceva cînd toți sase care am mai rămas.El spunea că stă la hotelul " Corbul ".Noi ne.am despărțit în fața casei lui HORVATH.Noi trei,familia KANYARI si cu mine am plecat,ei trei BAYOR si sotii HORVATH au urcat la ei. Ca a doua zi să-mi spună toți trei.Ne-am întîlnit.Am venit împreună la scoală si ne-am întîlnit acolo HORVATH,nevastă-sa si BAYOR.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVĂ CENTRALĂ

Că pînă pe la ora 2 ori 1,30 au stat şi am tot povestit.S-au făcu mari prieteni,f.arte buni prieteni,închină cu ea tot cu servus. Piri spunea:"Vai cît am putut rîde în noaptea asta".El:" dar noi, am discutat lucruri foarte serioase,problemele vieţii,probleme actuale,problemele traiului sînt probleme serioase.Bănuiesc că au au fost discuţii,toate axate pe ironia născută sau înfăcută a lui BAYOR.

Ar fi bine dacă s-ar verifica acest BAYOR şi din alte puncte de vedere,vă spun că mie mi s-a părut un om extraordinar de ironic pe adresa lumii în general de la noi,că s-a prefăcut văzînd admosfera creată de HORVATH sau că aşa e nu ştiu. La această întrebare n-aş putea răspunde.

O. E din Cluj?

I. E din Cluj.

O. KANYZSAY - fiica sa n-a intervenit în discuţii?

Nu prea nici eu de fapt.Discuţia s-a purtat mai mult între ei.Eu am pus aşa mai mult petrol pe foc pentru a continua discuţia.De exemplu am povestit de unde au provenit unele interpretări pe care în mod mîrşav le-au dat unii.

O. Au fost cuvintele Dvs.?

I. Nu au fost cuvintele lui HORVATH.Am povestit cum la reprezentaţia din Bistriţa,de fapt vă spusesem,bătrînul care fusese în actul doi jos şi deci uite cum s-a interpretat problema.Bătrînul vine între actul doi şi trei sus şi spune:"Auziţi ce spune lumea,că actorii principali aşa joacă pentru că nu există să nu fie ceva între ei pentru că doi artişti amatori nu pot să fie în stare de aşa ceva dacă nu există între ei şi în realitate lucruri.

O. V-aş ruga să enumeraţi pe toţi componenţi echipei de teatru care au jucat în piesa de teatru"învăţătoarea" şi rolurile interpretate ".

I. NAGY ISTVAN - senior,SZÖCSENYI MIKI,lucrează la I.G.R.

- D-na NAGY soţia lui SZÖCSENYI,MARGO casnică.
- Învăţătoarea HORVATH PIROSKA.
- Fiul lui NAGY ISTVAN.
- KAPLAN - HORVATH PALL.
- FEUR - preotul principal din sat - GERTER ANDRAS pensionar.
- KANTOR - gazda învăţătoarei - KANYZSAY CAROL învăţător.
- Fiica gazdei KANTOR - KANTOR ELISABETA.

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVA CENTRALĂ

- Învățătorul - NAGY ENDRE lucrează la policlinică.

- Jokeul - BORSOS IANOS - tehnician sanitar.

- HAY IDA - domnișoară cu moravuri ușoare - KEREKES ELISABETA profesoară.

- Primarul - JAKOB MIHAI elev la școala sanitară, anul trecut a terminat liceul în clasa lui SZILAGY.

Urmează roluri episodice, MARICUTA PETER - lucrează la vin-alcol cova funcționar, e în relații bune cu HORVATH, el traduce scrisorile pe care HORVATH le primește din R.D.G. de la familia aceea. Cunoaște germana, are neamuri în R.F.G.

ACZEL SANDOR - planificator la vin-alcol înalt de 2 m.. de el v-am mai vorbit.

- Sufleur soția lui BONZIDAI - maistru la construcții. Ea e învățătoare și VERES MARIA tot o învățătoare, tot sufleur. Cam ăștia sînt. Postașul din piesă e KORNOVICI lucrează la P.T.T.R.

N.O.

Materialul se referă la numitul HORVATH PAL, urmărit de noi prin D.U.I.

SARCINI:

Informatorul a fost instruit să manifeste în continuare prudență sporită în relațiile cu obiectivul, aprobînd aparent concepțiile și activitatea desfășurată de acesta, dovedindu-se " revoltat " față de suspiciunile create artificial privind relațiile sale cu HORVATH PIROSKA, pozînd într-un om nedreptățit în acest sens și cointeresat în a i se face dreptate. Va continua și pe acest plan apropierea relațiilor sale cu obiectivul. In acest context va stabili preocupările lui HORVATH PAL de asi crea noi relații printre personalități ale artei și culturii în limba maghiară din țara noastră; scopul și natura lor, modul cum acesta intenționează să le exploateze ca o trambulină de promovare a ideilor și concepțiilor lui ostile și de promovare a sa în posturi mai înalte de unde să-și amplifice activitatea. Va stabili care elemente i-am mai promis sprijinul. Ce acțiuni va mai întreprinde de a rejuca piesa " Învățătoarea ".

Activitatea obiectivului în cadrul liceului.

MASURI: Se va întocmi un material sinteză privind natura activității obiectivului și finalitatea ei pentru Direcția I-a personal Tov. Colonel TABACARU și Secției " N ".

Nota se va verifica și prin inf." SCHIMIDTH ".

Lt.

BULIGA VASILE.